

Dr. Hakkı Hakan ERKİNER

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı

**DEVLETİN
HAKSIZ FİİLDEN KAYNAKLANAN
ULUSLARARASI SORUMLULUĞU**

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xvii
GİRİŞ.....	1

Birinci Bölüm

ULUSLARARASI HAKSIZ FİİLDEN KAYNAKLANAN DEVLETİN ULUSLARARASI SORUMLULUĞU MÜESSESESİNİN TEORİSİNE VE MEKANİZMASINA GİRİŞ

I. SORUMLULUK HUKUKU.....	7
II. DEVLETİN ULUSLARARASI SORUMLULUĞU	8
A. Uluslararası Sorumluluğa İlişkin Kuralların Kaynağı.....	8
B. Temel İlke.....	9
C. Uluslararası Hukukun İhlâli.....	11
D. Devletin Uluslararası Sorumluluğunun Doğurduğu Yükümlülükler	13
III. ROMA HUKUKUNDA HAKSIZ FİİL KAVRAMI VE SORUMLULUK.....	14

A. Haksız Fiil	14
B. Sorumluluk	17
IV. ÖZEL HUKUKTA HAKSIZ FİİL KAVRAMI VE SORUMLULUK.....	24
A. Sorumluluğun Tanımı	24
1. Sorumluluk Kavramının Tarihçesi	24
a. Kıyas İlkesi	25
b. Hukukî Sorumluluğun Cezaî Sorumluluktan Ayrılması.....	25
c. Kusur Sorumluluğu İlkesinin Kabulü	26
d. Sebep (Objektif, Kusursuz) Sorumluluğunun Kabulü	26
2. Sorumluluk Kavramının Tanımı.....	27
3. Sorumluluk Hukukunun Amaçları	29
a. Zararı Denkleştirme (Giderme, Karşılama) Amacı.....	29
b. Zararı Önleme Amacı.....	29
c. Tazminat Talebinde İhlâl Edilen Hakkın Devamı Amacı	30
B. Özel Hukukta Sorumluluğun Kaynakları.....	30
1. Kusurdan Kaynaklanan Sorumluluk.....	31
2. Sözleşmeden Kaynaklanan Sorumluluk	31
3. Kanun Hükümlerinden Kaynaklanan Sorumluluk	32
C. Özel Hukukta Sorumluluk Türleri.....	32
1. Sözleşmeden Doğan Sorumluluk	33
2. Kusur Sorumluluğu	34
a. Hukuka Aykırılık.....	34
b. Zarar	35
c. Kusur	35
d. Nedensellik (İllyet) Bağı	35
3. Kusursuz Sorumluluk.....	36
a. Sebep Sorumluluğu.....	36

---

i. Olağan Sebep Sorumluluğu	36
ii. Tehlike Sorumluluğu.....	37
b. Hakkaniyet Esasına Dayanan Sorumluluk	39
4. Hukuka Uygun Müdahaleden Doğan Sorumluluk (Fedakârlığın Denkleştirilmesi İlkesine Dayanan Sorumluluk).....	39
D. Sorumluluğa Hâkim Olan İlkeler.....	40
1. Ferdi Sorumluluk İlkesi	40
2. Aynî Sorumluluk İlkesi	40
3. Tam Sorumluluk İlkesi.....	40
4. Kıymet İtibariyle Sorumluluk İlkesi	40
E. Haksız Fiil Sorumluluğu	40
1. Genel Açıklama.....	40
2. Haksız Fiilin Unsurları	41
a. Davranış (Fiil, Hareket).....	41
b. Zarar	42
i. Maddi Zararın Tanımı ve Unsurları	43
i.a. Malvarlığı	43
i.b. Malvarlığının Azalması.....	44
i.c. Azalmanın Zarar Görenin İradesi Dışında Meydana Gelmesi.....	44
ii. Maddi Zarar Çeşitleri.....	44
ii.a. Fiili Zarar - Mahrum Kalınan Kâr - Normatif (Hükmi) Zarar	44
ii.b. Doğrudan Zarar - Dolayısıyla Zarar - Yansıma Zarar	45
ii.c. Mevcut Zarar - Müstakbel Zarar - Muhtemel Zarar	47
c. Uygun İlliyet Bağı	47
i. Giriş	47
ii. Uygun İlliyet Bağı Teorisi	49
d. Kusur	52
i. Kusur Hakkında Açıklamalar	52
ii. Kusur Açısından Fiil Ehliyeti	54

e. Hukuka Aykırılık.....	56
V. DEVLETİN ULUSLARARASI SORUMLULUĞUNA İLİŞKİN TEORİLER.....	58
A. Genel Açıklama - Uluslararası Hukukun Niteliği	58
B. Sorumluluğa İlişkin Tanımlar.....	78
C. Dionisio Anzilotti'den Roberto Ago'ya Kadar Devletlerin Uluslararası Sorumluluğunun Teorik Gelişimi	81
1. Anzilotti'den Önceki Klasik Uluslararası Hukuk	83
2. Anzilotti'nin Teorisi ve Uluslararası Hukuka Katkıları.....	86
3. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları Arasındaki Gelişmeler.....	88
a. Karl Strupp.....	88
b. Birinci Dünya Savaşının Ardından	89
c. Hersh Lauterpacht.....	89
D. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Komisyon'un Kodifikasyon Çalışması	90

İkinci Bölüm

ULUSLARARASI HAKSIZ FİİLDEN KAYNAKLANAN DEVLETİN ULUSLARARASI SORUMLULUĞUNUN MEYDANA GELMESİ

I. DEVLETİN ULUSLARARASI NİTELİKTEKİ HAKSIZ FİİLİ.....	99
A. Genel Açıklama.....	99
B. Genel İlkeler	100
1. Uluslararası Haksız Bir Fiilden Ötürü Devletin Sorumluluğu.....	100
2. Devletin Uluslararası Haksız Fiilinin Unsurları.....	105
a. İsnat	107
b. İhlâl.....	108
c. Zararın ve Kusurun Değerlendirilmesi.....	109

i. Zarar	109
ii. Kusur	114
3. Devletin Fiilinin Uluslararası Nitelikteki Bir Haksız Fiil Olarak Nitelendirilmesi.....	115
II. BİR DAVRANIŞIN DEVLETE İSNAT EDİLMESİ	118
A. Genel Açıklama.....	118
B. Devlet Organlarının Davranışlarının İsnat Edilmesi	122
C. Kamu Gücü Yetkilerini Kullanırken Bir Kişinin ya da Bir Birim Davranışının İsnat Edilmesi	128
D. Bir Devlete Bir Başka Devlet Tarafından Emrine Verilmiş Bir Organın Davranışının İsnat Edilmesi	129
E. Yetki Aşımı ya da Talimatlara Aykırı Davranışın İsnat Edilmesi	131
F. Devletin Yönlendirmesi ya da Denetimi Altında İken ki Davranışın İsnat Edilmesi	133
G. Resmi Otoritelerin Yokluğu ya da Yetersizliği Halindeki Davranışın İsnat Edilmesi	141
H. Bir İsyân Hareketinin ya da Benzerinin Davranışının İsnat Edilmesi.....	143
I. Devlet Tarafından Kendisinin Olarak Tanınan ve Benimsenen Davranışın İsnat Edilmesi.....	145
III. BİR ULUSLARARASI YÜKÜMLÜLÜĞÜN İHLALİ	146
A. Genel Açıklama.....	146
B. Bir Uluslararası Yükümlülüğün İhlâlinin Varlığı.....	150
C. Devlet Bakımından Yürürlükte Olan Yükümlülük.....	153
D. Bir Uluslararası Yükümlülüğün İhlâlinin Zamana Yayılmaması	155
E. Bileşik Bir Davranışla Meydana Gelen İhlâl	158
IV. BİR BAŞKA DEVLETİN FİİLİNDEN ÖTÜRÜ DEVLETİN SORUMLULUĞU	159
A. Genel Açıklama.....	159
B. Uluslararası Haksız Fiilin Yapılmasında Yardım.....	160

C. Uluslararası Haksız Fiilin Yapılmasında Talimatlar ve Denetim	162
D. Bir Başka Devleti Zorlama	163
E. Kuralların Etkisi	164
V. HUKUKA AYKIRILIĞI ORTADAN KALDIRAN HALLER	164
A. Genel Açıklama.....	164
B. Rıza	168
C. Meşru Müdafaa	170
D. Uluslararası Haksız Bir Fiil Nedeniyle Karşı-Önlemler	171
E. Mücbir Sebep.....	174
F. Tehlike Hali	176
G. Zaruret Hali	177
H. Emredici Kurallara Saygı.....	180
I. Hukuka Aykırılı ortadan Kaldıran Bir Hali İleri Sürmenin Neticeleri	182

Üçüncü Bölüm

DEVLETİN ULUSLARARASI SORUMLULUĞUNUN KAPSAMI

I. GENEL İLKELER.....	183
A. Genel Açıklama.....	183
B. Uluslararası Haksız Fiilin Hukukî Neticeleri.....	186
C. İhlâl Edilen Yükümlülüğü Yerine Getirme Ödevinin Devam Etmesi	187
D. İhlale Son Verme ve İhlâli Tekrar Etmeme Yükümlülüğü.....	189
E. Onarım Yükümlülüğü.....	190
F. İç Hukuk ile Uluslararası Hukuk Arasındaki Ayrım	197
G. Sorumluluktan Doğan Uluslararası Yükümlülüklerin Değerlendirilmesi.....	198
II. ZARARIN ONARIMI	199

A. Genel Açıklama.....	199
B. Onarım Şekilleri.....	199
1. Eski Hale İade	201
2. Tazminat.....	205
3. Tarziye.....	214
C. Faizler.....	216
D. Zarara Katkı.....	219
III. GENEL ULUSLARARASI HUKUKUN EMREDİCİ	
KURALLARINDAN KAYNAKLANAN	
YÜKÜMLÜLÜKLERİN AĞIR İHLÂLLERİNE MAHSUS	
NETİCELER.....	
220	
A. Genel Açıklama.....	220
B. Komisyon'un 40. maddesi: Uluslararası Hukukun Emredici Kurallarının Ağır İhlâli Kavramı.....	239
C. Uluslararası Hukukun Emredici Kurallarının Ağır İhlâllerinin Özel Neticeleri.....	243
1. Devletlerin İşbirliği Yapma Yükümlülüğü.....	245
2. Gayrı-meşru Durumu Tanımama Yükümlülüğü.....	246
3. Yardım ve Destek Vermeme Yükümlülüğü	249

Dördüncü Bölüm

DEVLETİN ULUSLARARASI SORUMLULUĞUNUN UYGULANMASI

I. GENEL AÇIKLAMA.....	251
II. DEVLETİN SORUMLULUĞUNA BAŞVURULMASI.....	252
A. Mağdur Devlet Tarafından Sorumluluğa Başvurulması.....	252
B. Mağdur Devlet Tarafından Bildirim.....	257
C. Talebin Kabul Edilebilirliği	260
D. Sorumluluğa Başvurma Hakkından Vazgeçme	261
E. Mağdur Devletlerin Çokluğu	263
F. Sorumlu Devletlerin Çokluğu.....	265

G. Mağdur Devletten Başka Bir Devlet Tarafından Sorumluluğa Başvurulması.....	266
III. KARŞI-ÖNLEMLER.....	268
A. Genel Açıklama.....	268
B. Karşı-Önlemlerin Konusu ve Sınırları.....	272
C. Karşı- Önlemler ile Etkilenemeyecek Yükümlülükler.....	276
D. Karşı-Önlemlerin Uygulanmasında Ölçülülük İlkesinin Yeri ve Değeri	282
E. Karşı-Önlemlere Başvurmanın Şartları.....	285
F. Karşı-Önlemlerin Sona Erdirilmesi.....	287
G. Mağdur Devletten Başka Devletlerce Alınan Önlemler	287
IV. DEVLETİN ULUSLARARASI SORUMLULUĞUNA İLİŞKİN GENEL HÜKÜMLER	291
A. Genel Açıklama.....	291
B. Lex Specialis	291
C. Uluslararası Hukukun Genel Kurallarının Etkisi	292
D. Bir Uluslararası Örgütün Sorumluluğuna Uygulanacak Kurallar.....	293
E. Kişisel Sorumluluk.....	293
F. Birleşmiş Milletler Şartı.....	294
SONUÇ	295

EKLER

EK I: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER A/RES/56/83 BELGESİNİN TÜRKÇE TERCÜMESİ.....	307
EK II: United Nations A/RES/56/83	329
EK III: Nations Unies A/RES/56/83	351
KAYNAKÇA	373